Marc. Eemans

door Roger Geerts

Het is de bedoeling van deze bijdrage schilder Marc. Eeman informatief voor te stellen en een poging te ondernemen om het klimaat te scheppen, om de atmosfeer aan te duiden waarin het werk van Marc. Eemans dient gezien te worden m.a.w. om een weg te zoeken in de wondere wereld van onze schilder.

Marc. Eemans is een veelzijdig man en kunstenaars, een rijke natuur. Hij beweegt zich op het terrein van de literatuur, van de wijsbegeerte en van de plastische kunsten. Hij is een man in wie de dichter en de filosoof, de kunsthistoricus en de schilder elkaar niet in de weg staan. Maar, al bij al, toch een vrij gecompliceerde persoonlijkheid, die ons als bijna onvatbaar voorkomt.

In het tijdschrift «Hermès» publiceerde hij destijds een vergelijkende studie van wijsbegeerte, mystiek en poëzie; een studie over Heidegger en Jaspers (1937) naast een bijdrage over Nederlandse mystiek en een over Muzelmaanse mystiek.

Bij de uitgeverij Colibrant verscheen in 1954 «Het boek van Bloemardinne», waarin Marc. Eemans een bijdrage levert tot een «mystisch-pantheïstische» Bloemardinnecultus.

Marc. Eemans schrijft gedichten in het Nederlands en in het Frans. In 1956 liet hij bij Colibrant de bundel «Hymnode» verschijnen: poëzie in vrije vorm of prozagedichten met metafysische achtergronden. En in 1969 publiceerde hij de lijvige studie «De moderne schilderkunst in België», in het Frans bij Meddens te Brussel en in het Nederlands bij Heideland te Hasselt verschenen.

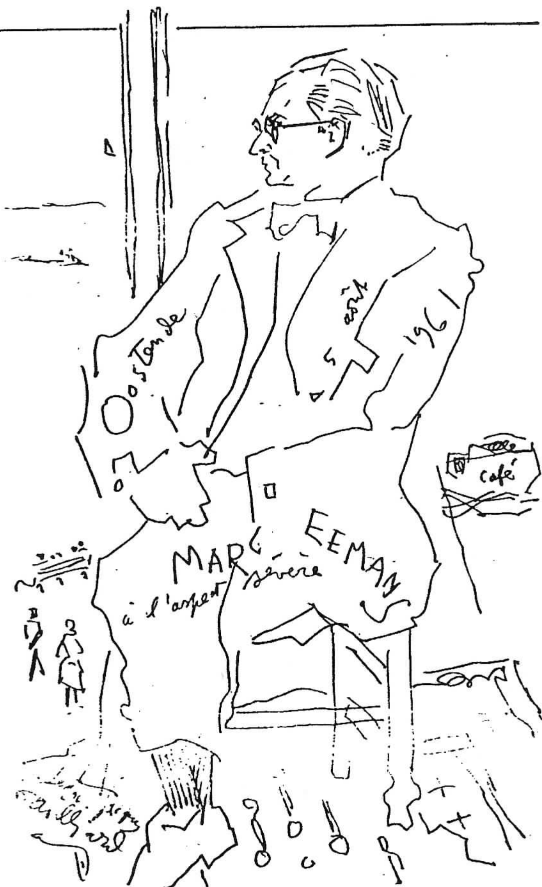
In verband met zijn plastische vorming, stippen wij aan dat Marc. Eemans studeerde aan de Akademies te Molenbeek en te Brussel. Hij exposeerde individueel o.m. te Brussel in 1927-1928 en 1937, te Parijs in 1957, te Antwerpen in 1966 en 1967, te Brussel in 1967, te Gent en te Brussel in 1968.

Werken van Marc. Eemans bevinden zich in het Museum te Gent, in het Prentenkabinet te Brussel en in het bezit van het Rijk.

Als leerling aan de Akademie te Brussel was Marc. Eemans de benjamin van de eerste Vlaamse abstracten en stond hij in contact met Jozef Peeters, Victor Servranckx en Felix De Boeck.

Marc. Eemans (links) en René Magritte circa 1927/1928 — Foto Nougé (Archief voor Moderne Kunst, Brussel).

Marc. Eemans in 1961. Pentekening van Jean-Jacques Gailliard.

In 1926-1927 kwam hij tot het surrealisme. Hij staat het dichtst bij de ideeën van Breton, zonder daarom een aangeboren Vlaams realisme prijs te geven. «Voor mij is een pijp wel degelijk een pijp» heeft hij bewezen in een kleine assemblage als repliek voor «Cette pipe n'est pas une pipe» van Magritte. Samen met Mesens en deze laatste behoorde hij tot de eerste Belgische surrealistische groep. Hij is dus helemaal geen late adept van deze strekking.

Vertoont het surrealisme soms een geurtje van dadaïsme, dan is dit vleugje afwezig bij Marc. Eemans.

Indien Magritte als een cerebraal wiskundige, als een «Cartésien» kan beschouwd worden, dan is het werk van Marc. Eemans veeleer metafysisch. Het wordt geboren uit een metafysische stemming en staat soms ook onder de hoede van Nietzsche. Zelfs een soort «romantische» popart is niet in staat hem af te schrikken. Een treffend voorbeeld hiervan is «Flora's rijk».

De doorsnee-toeschouwer zal het werk van Marc. Eemans ervaren als surrealistisch. Marc. Eemans maakte immers van meetaf de surrealistische revolutie of révolte mee. In België is René Magritte de voornaamste meester van het orthodoxe surrealisme. Wij vestigden er reeds de aandacht op dat Marc. Eemans een «persoonlijke» interpretatie levert van het surrealisme, echter zeer dicht bij deze van André Breton, de Parijse voorman van het internationale surrealisme.

Het best van al echter meent hij zijn werk te kunnen determineren als «magisch idealisme» waarvan Novalis reeds gewaagde.

Zijn werk groeit op uit «Metaphysische Stimmungen» zoals Hölderlin het uitdrukt. Al de werken van Marc. Eemans zijn in dezelfde stemming geboren. Zijn kunst is Stemmingsschilderkunst met een metafysisch gesublimeerd-erotisch en magisch karakter. Het vertrekpunt is geen allegorie of symbool, al kunnen deze motieven erbij komen.

..arc. Eemans leeft in de wereld van het wonderbare, in ..en onirische wereld. Zijn kunst is fantastisch en fascinerend. Hij is een magiër, een man met een ongebreidelde, ongelimiteerde fantasie. De wereld van het magische, de wereld van het mystische en in ieder geval van het mysterieuze trekt hem aan.

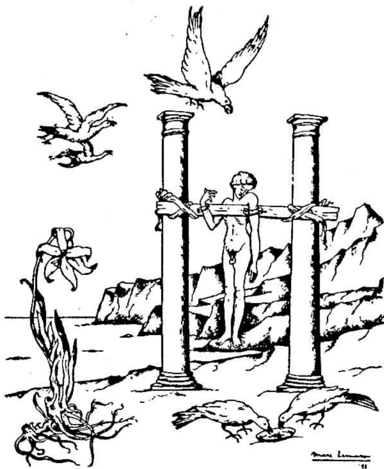
Marc. Eemans ziet als artiest wat anderen niet zien. Hij ziet dingen die bestaan en die anderen niet bemerken. Hij brengt in de kunst wat André Breton als een tekort beschouwde: «Ce qui manque à l'art moderne, c'est la magie.»

Zijn onirisme staat verder af van Freud en leunt dichter aan bij Jung.

Marc. Eemans is Germaans geïnspireerd en is tevens half-Grieks: hij is gevormd uit een kruising van Germaanse en Griekse elementen. Hij is een halve Griek op de manier van Hölderlin: dromerig en tevens apollinisch.

Leeft Marc. Eemans dus in een mysterieuze, bijna onbereikbare droomwereld en krijgt het surrealisme wel eens een literair etiket opgekleefd, dan is die kritiek wel erg verwaterd te noemen door de realisaties van de romantische pop-art en door vele uitingen van de neo-figuratie, voor wie dezelfde bemerking kan gelden. Wij menen trouwens dat er geen enkele reden is om een a prioristische houding aan te nemen, t.o.v. het surrealisme. Alleen de plastische, picturale realiteit mag determinerend zijn bij de beoordeling van schilderijen; de inhoud is secundair.

De schilderwijze nu van Marc. Eemans blijft hoofdzakelijk **plastisch surrealistisch**. Hij zoekt niet de kleur om de kleur of de vorm om de vorm, maar betracht een plastische kunst die magisch geladen is.

Marc. Eemans
Pentekening uit de dichtbundel «Hymnode»

De werken van Marc. Eemans zijn geen gekleurde plaatjes; zij zijn niet de illustratie van een literair gegeven. Zij vertonen kleurgevoel; zij zijn «geschilderd». Wij refereren hier naar «Symphonia cum figuris» en «De pelgrim van het Absolute», beide geschilderd met een picturale hand. De hand is een kostbaar menselijk instrument dat trouwens voortdurend als symbool in het werk van Marc. Eemans opduikt.

Marc. Eemans staat in «extase» voor de grote oude kunst. Zo voor de Vlaamse Primitieven: denk aan «De dochter van Petrus Christus». Zo ook voor Raffaël en Caravaggio.

Hij kan zowel vrij als akademisch schilderen en het is zijn droom te «schilderen» zoals Titiaan en Tintoretto.

Van een technisch raffinement getuigen ook zijn collages waarin de draad niet meer terug te vinden is.

Tot slot wensen wij nog de aandacht te vestigen op de spiritualiteit in het werk van Marc. Eemans. De man die «steeds in de hogere regionen van de geest blijkt te vertoeven» kon inderdaad geen betere leuze kiezen dan deze die hij zich heeft eigen gemaakt: «Spiritua est qui unificat»: het is de geest die verenigt.

Marc. Eemans en de metaphysische dichtkunst

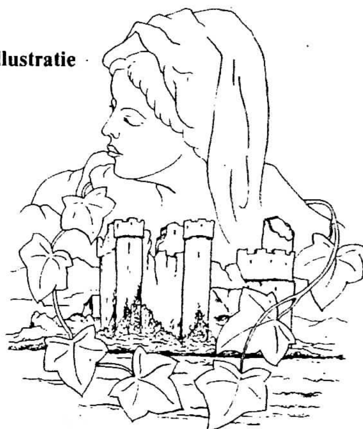
In 1941 verscheen bij de Brusselse uitgeverij «De Phalanx» een dichtbundel van de schilder-dichter en kunsthistoricus Marc. Eemans, getiteld «Het Bestendig Verbond» waarvan het inleidend woord geschreven werd door de bekende dichter en essayist Urbain Van de Voorde. Het is aan dit inleidend woord dat we de volgende passus ontlenen gewijd aan de metaphysische dichtkunst van de veelzijdige en nog te weinig bekende Marc. Eemans.

Dat dit «Bestendig Verbond» geen kortstondige metaphysische bevlieging was, bewijzen ons anderzijds twee andere boeken van Marc. Eemans, namelijk «Het Boek van Bloemardinne» (1954) en «Hymnade» (1956), alsook zijn plastische werken, schilder- en tekenkunst, die hier elders door René Geerts geëvokeerd worden.

Laten we er tevens aan herinneren dat Marc. Eemans gedurende zes jaar, van 1933 tot 1939, mededirecteur geweest is van het Franstalige internationaal tijdschrift «Hermès», dat twee speciale nummers gewijd heeft aan onze Nederlandse mystiek der middeleeuwen. Dit tijdschrift was gewijd aan de vergelijkende studie van wijsbegeerte, mystiek en poëzie. In dit tijdschrift verschenen o.m. de eerste Franse vertalingen van de Duitse existentialistische wijsgeren Martin Heidegger en Karl Jaspers, alsook een speciaal nummer gewijd aan de Arabische mystiek, onder leiding van de bekende Franse iranoloog Henri Carbin.

Een typische en onverwachte verschijning van metaphysische lyriek in de Vlaamsche letteren is dit « Bestendig Verbond » door Marc. Eemans, waarmee wordt aangesloten bij een aloude en edele traditie, die veelal verborgen of duizendmaal vertroebeld, in de poëzie van vrijwel alle volken leeft. Zij doet zich hier voor in haar puursten staat, wellicht, geheel ontdaan van tijdsomstandigheden en « literatuur ». Men legge deze verzen niet in de eerste plaats een aesthetischen maatstaf aan, men waardeere ze als het, gewis niet alledaagsche, resultaat van een lyrisch-religieuze doorleving van aloude symbolen, als een vormgeving, in beeld en begrip, van 's dichters verhouding tot den cosmos. Ook de Middeleeuwsche mystiek is niet vóór alles aesthetisch te benaderen ; deze kant van hun expressie van het wezen der wereld was voor de mystici wel de laatste hunner beslommeringen. Waar Eemans voortbouwt aan de onherleidelijke mythe die eeuwig in wording is krachtens 's menschen bezinning over het mysterie, drukt hij zich veelal uit in figuren en begrippen ontleend aan de Germaansche godenleer, zooals ze ons door de Edda's overgeleverd werd. Op het eerste gezicht moge zulks velen bevreemden, zooniet onthutsen ; men houde echter in het oog dat deze Germaansche mystiek (ik meen hier inderdaad ook van mystiek te mogen spreken) nauwelijks verschillend is van de christelijke, de muzelmaansche of de Indische, daar alle mystiek, zooals Harnack vaststelde, ten

hoogste nationaal, nooit naar het wezen te onderscheiden is. Zooals de christenmysticus zich bezint over de Evangelies, de mahomedaan over den Koran, zoo bespiegelt deze dichter de oeroude mythen van onze Germaansche voorouders en geeft op eigen manier aan hun eeuwigheidsinhoud gestalte. In deze lyriek vinden wij dan ook alle thema's en motieven van deze metaphysische lyriek, die de mystiek in haar poëtischen vorm is, terug : persoonlijk beleven der aloude symbolen, extatische opvlucht, overheen hun betrekkelijken zin en hun vastgelegde beteekenis, naar de eeuwige essenties dezer mythen, rechtstreeksche verhouding tot het Eéne, terugkeer tot een vereeniging met den Oergrond van alle dingen. Eemans' bezinning over het Wezen der wereld neemt veelal den vorm aan van allegorieën, wat ook weer een procédé is dat meer voorkomt in het mystiek streven tot ontsluiering van het Wezen, hoe paradoxaal dit ook klinken moge. Ik sprak hiervoor reeds van het beeld (en een allegorie is een suite van beelden) als het middel waarvan de Geest zich in de lyriek bedient tot bespiegeling van zichzelf, — en dus van de natuur, den oergrond, het wezen van het Al. Is dit niet zich in een fatalen kringloop bewegen ? Want is het Wezen niet juist in het beeld verhuld en is het niet precies het streven van alle lyriek (en mystiek) uit het beeld, uit de gestalte, als divinatorisch de idee, het wezen, den laatsten grond te openbaren ? Plaatst men hier dus geen nieuw beeld,

Marc. Eemans, pentekening ter illustratie van een dichtbundel van de Franse dichter Edmond Humeau.

— een waanbeeld zelfs misschien, in de plaats van het oude, reëele, dat althans het voordeel heeft in het bereik der zinnen te vallen ? Hoe kan men in elk geval den zin der wereld, beeld van Zijnde, door nieuwe beelden onthullen ? — Deze vraag kan ik alleen beantwoorden door den zin van het symbool in herinnering te brengen, het symbool als expressie van een a-causaal ondergane ervaring van bovenzinnelijke orde. In elk geval, het beeld in de mystische lyriek is primordiaal, is de zin zelf van het onthulde, is, anders gezegd, als de onthulling te beschouwen. Dat deze nooit definitief of volledig kan zijn, nooit het « laatste » uitputten kan, is nu eenmaal ons menschelijk lot.

Het is mij opgevallen, hoe weinig de mystisch-metaphysische lyriek van « Het Bestendig Verbond » (de heele zin van dit werk ligt reeds in den suggestieven titel) prophetisch van karakter is. Daarmee is deze mystische poëzie nauw verwant met de mystiek van christelijke inspiratie. Waar Eemans' bespiegelingen over het Wezen wortelen in de mythische vormen der Edda's, wijst deze verwantschap wellicht nog eens, op een tamelijke verrassende manier, op de diepere overeenkomst tusschen Germanendom en Christendom, wat verklaart dat de Germaansche volken zoo volledig en harmonisch in de christelijke beeldenwereld zijn kunnen opgaan. Want geheel in tegenstelling met b.v. de Joodsche en Arabische vertolkers van het mysterie, zijn de christelijke mystici wellicht zieners, maar niet eigenlijk propheten. Zij zoeken de waarheden van hun religie niet met nieuwe waarheden te verrijken. Ze trachten de symbolen enkel te verdiepen, hun laatsten zin te doorgronden. En zoo zijn hier ook Marc. Eemans' lyrische verbeeldingen niet als een soort prophetiën te beschouwen, maar wel, naar mij althans wil voorkomen, als mystieke bespiegelingen verwekt door 's dichters persoonlijke bejegening van de symbolen, die uit het weten der oude Noordsche volkeren den diepsten zin der wereld belichamen.

Aldus beschouwd staan Eemans' gedichten in onze moderne poëzie vrijwel alleen.

Urbain Van de Voorde.

(oude spelling, fac-simile van de oorspronkelijke druk uit 1941).